

Nr 56.

Av herr **von Geijer m. fl.**, om *anslag till resestipendier åt vissa universitetslärare m. m.*

Till resestipendier åt ordinarie lärare m. fl. vid rikets universitet och karolinska institutet anvisade riksdagen för vart och ett av åren 1906—1915 ett extra anslag av 10,000 kronor. Då det ansågs, att det för år 1915 anvisade anslaget icke borde under sistnämnda år tagas i anspråk för sitt ändamål, medgav 1915 års riksdag, i enlighet med Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning, att anslaget finge för enahanda ändamål användas under år 1916. Liknande medgivanden beträffande användningen av anslaget lämnades sedermera av 1916 års riksdag för år 1917, av 1917 års riksdag för år 1918 och av 1918 års riksdag för år 1919. På extra stat för år 1920 anvisade riksdagen vidare för ändamålet ett anslag å likaledes 10,000 kronor samt på extra stat för vardera av åren 1921 och 1922 ett anslag å 20,000 kronor. Sedan dess har av statsfinansiella skäl anslag för ändamålet icke ansetts böra uppföras å riksstaten.

Enligt den 31 december 1909 utfärdade bestämmelser i avseende å användningen av ifrågavarande anslag skulle stipendium vid utrikes resa i regel utgöra 550 kronor för stipendiat från universitetet i Uppsala eller karolinska institutet samt 500 kronor för stipendiat från universitetet i Lund, med skyldighet för stipendiat att vistas utrikes minst 30 dagar. Från och med år 1919 ändrades dessa bestämmelser därhän, att stipendiets belopp skulle — där ej i särskilt fall, såsom då fråga vore om beivrande av kortare vetenskaplig kongress, studiebesök vid vetenskaplig institution eller dylikt annorlunda bestämdes — vid utrikes resa utgöra 1,100 kronor för stipendiat från universitetet i Uppsala eller karolinska institutet samt 1,000 kronor för stipendiat från universitetet i Lund.

Upprepade gånger, senast i skrivelse den 11 augusti 1924, har kanslern för rikets universitet gjort framställning om återuppförande å riksstaten av nu ifrågavarande anslag. Såsom vi nyss antytt, torde orsaken till att kanslerns äskanden härutinnan icke rönt beaktande vara att söka i den återhållsamhet i avseende å statsutgifterna, som ansetts böra iakttagas vid uppgörandet av de senaste årens statsregleringar.

Ett ytterligare uppskjutande av anvisande av medel till ett för den vetenskapliga forskningen så betydelsefullt ändamål som det nu ifrågavarande

synes icke längre kunna försvaras. Anslagets indragning under de senare åren har på ett kännbart sätt minskat möjligheten för universitetsprofessorerna att företaga utländska studieresor. Lätt torde inses, hur nödvändigt det är för en vetenskapsidkare att någon gång under sin tjänstgöringstid vid universitetet få tillfälle att i utlandet utföra en del forskningsarbeten, att komma i beröring med inom hans vetenskapsgren ledande personer, att få nya impulser och överhuvud knyta förbindelser med forskare i andra land. Uppenbarligen hava också dessa omständigheter varit de, som från början motiverat ett särskilt anslag till understödande av dessa resor. Behovet av ett internationellt vetenskapligt samarbete har under de senare åren blivit med allt större styrka framhållet, och det måste betraktas såsom en betydelsefull angelägenhet, att ett dylikt samarbete, vad vårt land beträffar, icke förkväves av brist på de härför nödvändiga materiella förutsättningarna. Indragningen av dessa resestipendier var att se som en tillfällig nödfallsåtgärd, betingad av de särskilda förhållandena, som rådde på det ekonomiska området, då denna åtgärd vidtogs. Ett fortsatt undanskjutande av detta anslag kan näppeligen numera synas vara framtvinget av den statsfinansiella situationen. Det må erinras, att i innevarande års statsverksproposition äro för budgetåret 1925—1926 ifrågasatta anslag å sammanlagt 21,500 kronor till resestipendier åt lärare i främmande levande språk vid de allmänna läroverken, de kommunala mellanskolorna och privatläroverken. De omständigheter, som föranlett ett återupptagande av dessa anslag, föreligga delvis jämväl i fråga om ett återupplivande av anslaget till resestipendier åt de ordinarie universitetslärarna. Med hänsyn till den betydelse, vi tillmäta universitetslärarnas vetenskapliga utrikesresor, såväl till forskningens fromma som till gagn för den akademiska undervisningen, hava vi ansett synnerligen starka skäl förefinnas att föreslå, att ett anslag för ändamålet beviljas för budgetåret 1925—1926 till samma belopp, varmed detta anslag senast utgick, eller alltså 20,000 kronor. Vi förutsätta, att anslaget varder disponerat på enahanda sätt, som kommit till tillämpning i avseende å det för detta ändamål senast beviljade anslaget.

Medan nu berörda reseanslag allenast har avseende å ordinarie universitetslärare m. fl. — d. v. s. professorer, prosektorer, laboratorer, observatorer samt överbibliotekarier och förste bibliotekarier — hava sedan länge medel varit tillgängliga för beredande av möjlighet till utrikes studieresor jämväl för obefordrade vetenskapsidkare vid universitetet, i främsta rummet docenterna. Dessa stipendier hava plägat kallas riksstatens resestipendier och utgingo alltsedan sin tillkomst från det under riksstatens åttonde huvudtitel uppförda anslag, vilket förut hade till rubrik: resestipendier samt läroböckers, tidskrifters och lärda verks utgivande. Alltsedan år 1920 utgjorde dessa stipendier till antalet fyra vid vardera universitetet, nämligen ett

större å 3,000 kronor och tre mindre å vardera 1,500 kronor. Vid 1923 års riksdag vidtogs den anordningen, att, då några resestipendier över huvud icke ansågos böra utgå för budgetåret 1923—1924, ifrågavarande medel utbrötos ur förberörda anslag, vilket då erhöi en ändrad rubrik: till utgivande av tidskrifter, lärda verk och läroböcker. Sedan dess hava medel för nu senast berörda stipendier icke varit tillgängliga. Indragningen av dessa stipendier har för universitetens yngre vetenskapsidkare inneburit en synnerligen kännbar nackdel. Riksstatens resestipendier hava fyllt ett viktigt behov genom att erbjuda yngre vetenskapsmän tillfälle till forskningsresor, som varit av den största betydelse för deras vetenskapliga utbildning. I stort sett gälla i fråga om ett återupplivande av dessa stipendier samma skäl, som anförts till förmån för de ordinarie universitetslärarnas stipendieresor. Det torde till och med kunna sägas, att skälen för dessa stipendier äro mera vägande, om man tager hänsyn till att studieresor av det slag, som härmed avses, äro särskilt för en yngre vetenskapsmans utbildning och utveckling av i många fall avgörande betydelse. Det är de yngre krafterna, som en gång skola uppbära det vetenskapliga arbetet vid våra universitet, och omsorgen om deras utbildning bör därför vara en angelägenhet, som endast i yttersta nödfall får eftersättas. Universitetsmyndigheterna hava ock upprepade gånger gjort framställning om återupptagande av dessa riksstatens resestipendier, utan att deras äskanden rönt behörigt beaktande. Med hänsyn till vikten av att sörja för en fullgod utbildning av universitetens yngre vetenskapsidkare hava vi därför ansett oss böra föreslå, att anslag till dessa s. k. riksstatens resestipendier uppföres å riksstaten för budgetåret 1925—1926. Det är oss ingalunda obekant, att krav framkommit, understödda av kanslern, att resestipendier av ifrågavarande slag även stode till disposition för obefordrade vetenskapsidkare vid karolinska institutet. Vi hava dock icke funnit skäligen tillstyrka en dylik utvidgning av dessa stipendier, hur befogad den än i sak kan vara, utan vilja inskränka oss till att förorda ett återupplivande av dessa stipendier i dess förutvarande omfattning. Det synes böra ankomma på Kungl. Maj:t att efter prövning av föreliggande omständigheter föreslå en sådan anordning, varigenom även karolinska institutets docenter bliva delaktiga av denna förmån. Det för riksstatens resestipendier erforderliga anslaget belöper sig till 15,000 kronor. I avseende å detta anslags disposition torde böra gälla enahanda bestämmelser, som förut tillämpats i fråga om dessa stipendier.

Under återopande av vad sålunda anförts tillåta vi oss hemställa,

att riksdagen måtte å åttonde huvudtiteln för budgetåret 1925—1926 anvisa

dels ett extra reservationsanslag av 20,000 kronor till resestipendier åt ordinarie lärare och vissa andra tjänstemän vid rikets universitet och karolinska mediko-kirurgiska institutet;

dels ock ett extra reservationsanslag av 15,000 kronor till de s. k. riksstatens resestipendier, d. v. s. resestipendier åt obefordrade vetenskapsidkare vid universiteten i Uppsala och Lund.

Stockholm den 21 januari 1925.

K. von Geijer.

Martin Fehr.

Edv. Björnsson.

J. Bergman.
